

William Hansen (n. 1941) este profesor emerit de studii clasice și folclor la Indiana University Bloomington. A realizat prima traducere în limba engleză a lucrării lui Flegon din Tralles *Perí thaumásion (Book of Marvels / Despre minuni)* – o antologie din secolul II d.Hr., care cuprinde povești bizare, grotești și absurde, anecdote și alte curiozități antice. A alcătuit mai multe colecții și ghiduri de mitologie greco-romană, printre care *Handbook of Classical Mythology* (2004) și *Classical Mythology: A Guide to the Mythical World of the Greeks and Romans* (2005). Îmbinând erudiția clasică cu studiul comparativ al principalelor filoane narative din folclorul universal, William Hansen a oferit în *Ariadne's Thread: A Guide to International Tales Found in Classical Literature* (2002) o reinterpretare proaspătă și actuală a marilor mituri și teme care stau la baza literaturii occidentale. Cercetările sale se evidențiază prin locul privilegiat pe care îl acordă mitologiei minore, mai precis credințelor și existenței cotidiene fabuloase a muritorilor de rând, ilustrate prin narațiuni insolite din surse antice mai puțin cunoscute.

Revizie științifică: Dionisie Pîrvuloiu

Redactor: Mariana Pascaru

Coperta: Angela Rotaru

Tehnoredactor: Manuela Măxineanu

Corector: Georgeta-Anca Ionescu

DTP: Iuliana Constantinescu, Dan Dulgheru

Tipărit la la Radin Print,
prin reprezentantul său exclusiv pentru România,
4 Colours, www.4colours.ro

William Hansen (ed.)

The Book of Greek and Roman Folktales, Legends, and Myths

© 2017 by William Hansen

Illustrations © 2017 by Glynnis Fawkes

All rights reserved. No part of this book may be reproduced or transmitted in any form or by any means, electronic or mechanical, including photocopying, recording or by any information storage and retrieval system, without permission in writing from the Publisher.

© HUMANITAS, 2022, pentru prezenta versiune în limba română

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Cartea poveștilor, legendelor și miturilor greco-romane / ed.,

cu o introd de William Hansen; cu il. de Glynnis Fawkes;

trad. din engleză de Anca Bărbulescu. – București : Humanitas, 2022

Conține bibliografie

Index

ISBN 978-973-50-7742-6

I. Hansen, William (ed.; pref.)

II. Fawkes, Glynnis (il.)

III. Bărbulescu, Anca (trad.)

292

EDITURA HUMANITAS

Piața Presei Libere 1, 03701 București, România

tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51

www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro

Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro

Comenzi telefonice: 0723 684 194

Lui Jude, Julene și Jim

CUPRINS

<i>Ilustrații și scheme</i>	21
<i>Prefață</i>	23
<i>Abrevieri</i>	25
Introducere	29
1. REGI ȘI PRINȚESE	
1. Cupidon și Psyche	77
2. Vistieria lui Ramsinotos	113
3. Faraonul și curtezana	116
2. ZEI ȘI DUHURI	
REVELAȚII DIVINE	
4. Muzele i se arată lui Hesiod	118
5. Muzele i se arată lui Arhiloh	119
6. Thamyris se întrece cu Muzele	120
7. Palinodia lui Stesihor	121
8. Asclepios îl vindecă pe Pandaros	122
9. Asclepios dezvăluie secrete ale zeilor	123
10. Atena îi salvează pe lindieni	127
11. Altarul zeului-vultur	128
12. Avera din apă	129
13. Salvarea lui Simonide	130

MITOLOGIA MĂRUNTĂ

14. Narcis	131
15. Rhoikos și nimfa	132
16. „Marele zeu Pan a murit!“	133
17. Baubau	135

CREATURI CARE ÎȘI SCHIMBĂ ÎNFĂȚIȘAREA

18. Vârcolacul	137
19. Émpousa	140

DUHURI

20. Philinnion	143
21. Ultima prințesă a Troiei	147
22. Mortul recunoscător	149
23. Crimă la han	149
24. Scrisoare din inima pământului	150
25. Casa bântuită	151
26. Băile bântuite	154
27. Câmpul de luptă bântuit	154
28. Eroul din Temesa	156
29. Soția lui Periandru	157

PRIMII TAUMATURGI

30. Abaris hiperboreeanul	159
31. Aristeas din Prokonnesos	159
32. Hermotimos din Clazomene	161
33. Epimenide din Creta	162
34. Ferekyde din Syros	164
35. Pitagora	164

TRANSMIGRAȚIA SUFLETELOR

36. Pitagora își amintește o viață anterioară	166
37. Pitagora recunoaște sufletul unui prieten într-un câine	167
38. Empedocle își amintește viețile anterioare	167
39. Femeia care își amintește prea multe	167

MAGICIENI ȘI VRĂJITOARE

40. Pases magicianul	168
41. Atac din stele	169

42. O femeie este ucisă de vrăji	170
43. Bagheta de atras suflete	170
44. Apollonios alungă molima	171
45. Ucenicul vrăjitor	172
46. Proprietăresele malefice	174

DIVINAȚIE ȘI CLARVĂZĂTORI

47. Limba păsărilor	175
48. Dobândirea oracolelor sibiline	175
49. Ce își dorește Sibila	177
50. Bacchus îl părăsește pe Antoniu	178
51. Cato explică un semn	179
52. Cato despre prezicători	179

SOARTĂ

53. Inelul lui Policrate	179
54. „Zeus, de ce eu?”	181
55. Ultimele zile ale lui Mykerinos	182
56. Experiența din pragul morții a lui Kleonymos	183
57. Experiența din pragul morții a lui Eurinou	184
58. Experiența din pragul morții a lui Curma	185

EVREI, CREȘTINI ȘI PĂGÂNI

59. Originea <i>Septuagintei</i>	186
60. Minunile lui Isus	187
61. Pavel și Barnaba sunt luați drept zei păgâni	188
62. Descoperirea adevăratei Cruci	190
63. Ultimul oracol delfic	192
64. „Ai învins, galileene!”	193
65. Uciderea Hypatiei	194

3. LEGENDE PE TEME DIVERSE

CIUDĂȚENII

66. Prinderea unui satir	196
67. Prinderea unui centaur	197
68. Mărturii directe despre sirene și tritoni	198

69. Lighioana care se hrănește din sine	199
70. Îndrăgostit de o statuie	199
71. Odrasla-animal	203
72. Bărbatul urât	204
73. Bărbatul care a născut	204
74. Schimbare subită de sex	205
75. Extaz periodic	208
76. Râsul tirintenilor	208
77. Omul care și-a pierdut râsul	209
78. Un mormânt ciudat.	210
79. Șchiopul și orbul	211

IRONIA ANTICĂ

80. Soția lui Intaphrenes	212
81. Rugămintea unui părinte	213
82. Personajele lui Platon	213
83. Bolul de sticlă imposibil de spart	214

ANIMALE

84. Călărețul pe delfin	215
85. Delfinul recunoscător	217
86. Androcle și leul	217
87. De unde și-a luat numele Ophiteia.	219
88. Câinele lui Xanthippos	219
89. Uciderea accidentală a unei pisici	220

COPII

90. Copiii se joacă de-a regele	221
91. Copiii se joacă de-a preotul	223
92. Copiii se joacă de-a războiul	224
93. Un copil fură de la zeiță	225

PRIETENI

94. Damon și Phintias	226
95. Prieteni necunoscuți	227
96. Alegerea lui Abauchas.	228

CONDUCĂTORI ȘI TIRANI

97. Platon îl învață democrația pe un tiran	229
98. Orașul exprimării interzise	230
99. Subterfugiul lui Ismenias	231
100. Regină pentru o zi	232
101. Împăratul uituc	232

DREPTATE

102. Condica lui Zeus	233
103. Toporul de aur	233
104. Judecătorul furnicilor	234
105. Răsplata Tarpeiei	235
106. Cocorii lui Ibykos	236
107. Uciderea lui Mityș din Argos	236
108. Ochi pentru ochi	238
109. Procesul curtezanei Phryne	238
110. Problema sexului în vis	239
111. Copilul disputat	241
112. Fiul abuziv al unui tată abuziv	242

4. ȘARLATANI ȘI ÎNDRĂGOSTIȚI

ÎNȘELĂTORIE ȘI ISTEȚIME

113. Trofoniu și Agamede	243
114. Zaraful necinstit	244
115. Cei doi care lasă bani în păstrare	245
116. Cei doi hoți	245
117. Esop și smochinele	246
118. Nemaiauzitul	248
119. Slavii iau puterea	249
120. Milesienii fac petrecere	251
121. Salvarea Lampsakosului	252
122. Fiica-doică	253
123. Umbra măgarului	253
124. Farsa	254

ÎNDRĂGOSTIȚI ȘI SEDUCĂTORI

125.	Zeus și Hera se contrazic cu privire la sexualitate	255
126.	Legătura dintre Ares și Afrodita	256
127.	Iphimedeia îl dorește pe Poseidon	260
128.	Hipolit și Fedra	260
129.	Întoarcerea inopinată a soțului: 1.	261
130.	Întoarcerea inopinată a soțului: 2	263
131.	Semnalul	264
132.	Văduva din Efes.	264
133.	În pat cu un zeu.	267
134.	Băiatul din Pergamon	269
135.	Esop și soția stăpânului	272
136.	Prietenul de încredere al regelui.	274
137.	Îndrăgostiții din vis.	278
138.	Doctorul isteț	280
139.	Hero și Leandru	282
140.	Xanthos, căruia îi este dor de soția lui	283
141.	Ariston și soția prietenului.	284
142.	Olimpieni în dormitor	286

5. ARTIȘTI ȘI ATLEȚI

ARTIȘTII ȘI ARTELE

143.	Herakles păcălit.	287
144.	Natura păcălită	287
145.	Pictorul păcălit	288
146.	Sculptorul Polykleitos	288
147.	Modele pentru Elena din Troia	289
148.	Pocalul Elenei	290
149.	Arhiloh: iambii mortali	291
150.	Hipponax: alți iambi mortali	291
151.	Cicada	292
152.	Plata cântărețului	292
153.	Sacrificiul lui Pindar	293

154.	Casa lui Pindar	293
155.	Phrynichos este amendat	294
156.	Corul din <i>Eumenidele</i> lui Eschil	294
157.	Sofocle despre el însuși și Euripide	294
158.	„Văd nevăstuica“	295
159.	„Mamă, te chem!“	295
160.	Salvați de Euripide	296
161.	Cum își compune Menandru piesele.	298
162.	Primul rând din <i>Republica</i> lui Platon	298
163.	Cele mai slabe versuri ale lui Ovidiu	299

ATLEȚI

164.	Originea stadionului	300
165.	Primul maraton.	301
166.	Originea atleților goi	302
167.	Originea antrenorilor goi	304
168.	Polymestor sprinterul	304
169.	Ageus, alergătorul de cursă lungă	305
170.	Milon luptătorul	306
171.	Eumastas cel puternic.	307
172.	Statuia lui Theagene	308
173.	Poulydamas pancratistul	308
174.	Kleomedes își iese din minți.	310
175.	Astylos își supără orașul	311
176.	Exainetos își face mândru orașul.	312
177.	Glaukos boxerul	312
178.	Duelist fără voce	313

6. CUVINTE MEMORABILE, FAPTE NOTABILE

SEMNE PREVESTITOARE

179.	Pindar copil pe muntele Helicon	315
180.	Platon copil pe muntele Hymettos	315
181.	Tânărul Demostene la judecată	316

CARACTERIZĂRI

182. O statuie a lui Homer	317
183. Temistocle și bărbatul din Seriphos	317
184. Aristide cel drept.	317
185. Timon mizantropul	318
186. Arestarea lui Theramene	320
187. Socrate face față oricăror neajunsuri	321
188. Socrate meditează la o problemă	322
189. Cum își învinge Demostene defectele	323
190. „Elocvența!“	324
191. Om ca toți oamenii	324
192. Pe ce doarme Alexandru	325
193. Prinsoarea Cleopatrei	325
194. Bazinele cu chișcari	327
195. Un om cu principii	328
196. Nero cântă la scripcă	328
197. „Unde ar fi acum?“	330
198. Ochiul sclavului	331
199. Locuitorii din Akragas	331

SPARTANII LACONICI

200. Prea multe cuvinte	332
201. O mamă spartană	333
202. Discuție la Termopile	333
203. Alexandru cel Mare devine zeu	334
204. Adulterul la spartani	334

AMĂGIRE

205. Menecrate, care își spune Zeus	335
206. Menecrate-Zeus îi scrie regelui Filip	336
207. Filip îl invită pe Menecrate la banchet	337
208. Păsările lui Hannon	338
209. Femeia care ține lumea pe deget	338
210. Casa numită Trirema	339
211. Fericitul proprietar de corăbii	340
212. Fericitul amator de teatru	340

CUVINTE MEMORABILE

213.	<i>Ars longa, vita brevis</i>	340
214.	Care a fost primul?	341
215.	Alter ego	342
216.	„Dați-mi un punct de sprijin și voi muta lumea!“	342
217.	Viața este ca Jocurile Olimpice	343
218.	„Zarurile au fost aruncate“	345
219.	„Et tu, Brute?“	346
220.	<i>In hoc signo vinces</i>	348

EXPERIENȚE MEMORABILE

221.	Mierea toxică	350
222.	La doi pași de moarte	350
223.	Peștele uriaș	352
224.	Descoperirea mormântului lui Arhimede	353

ULTIMELE CLIPE, ULTIMELE CUVINTE

225.	Fericirile vieții	355
226.	Socrate	356
227.	Plângerea lui Teofrast	357
228.	Ultimele cuvinte ale lui Vespasian	357

DECESE

229.	Pitagora	359
230.	Eschil	359
231.	Euripide	360
232.	Philemon	361
233.	Diogene cinicul	362
234.	Zenon	363
235.	Cleopatra	363
236.	Petronius Arbiter	365
237.	Arhimede	367

7. ÎNȚELEPȚI ȘI FILOZOFI

ADEVĂR ȘI ÎNȚELEPCIUNE

238.	Cei Șapte Înțelepți și răsplata înțelepciunii	369
239.	Thales despre viață și moarte	371

240.	O problemă de responsabilitate	371
241.	Problemă de identitate	371
242.	Secundus, filozoful tăcut	372
CONVERTIREA LA FILOZOFIE		
243.	Platon	373
244.	Axiothea	374
245.	Epicur	374
FOLOASELE ȘI PERICOLELE FILOZOFIEI		
246.	Aristip despre avantajul filozofilor.....	375
247.	Aristip despre foloasele filozofiei	375
248.	Antistene despre foloasele filozofiei.....	376
249.	Diogene despre foloasele filozofiei.....	376
250.	Crates despre foloasele filozofiei	376
251.	Cel mai folositor om din Efes	377
252.	Arderea cărților lui Protagoras.....	377
253.	Impietate împotriva filozofiei.....	378
VIAȚA FILOZOFICĂ		
254.	Thales cade în puț	378
255.	Thales și presele de măsline	379
AVERE VERSUS ÎNȚELEPCIUNE		
256.	Părerea lui Simonide.....	379
257.	Părerea lui Aristip	380
CINICII		
258.	Diogene despre cei care râdeau de el	381
259.	Diogene și felinarul.....	381
260.	Întâlnirea dintre Diogene și Alexandru.....	381
261.	Oferta lui Alexandru.....	382
262.	Diogene despre alegeri vestimentare	382
263.	Diogene despre furtul din templu	383
264.	Diogene despre o lectură publică	383
265.	Diogene vizitează un bordel.....	383
266.	Diogene despre cetatea Myndos.....	383

267. „Ai grijă!“	384
268. Crates și Hipparchia	384
269. Monimos despre bogăție	385

FILOZOFII SE CRITICĂ UNII PE ALȚII

270. Diogene îl critică pe Platon.	385
272. Platon îl critică pe Diogene.	386
272. Platon îl descrie pe Diogene	386
273. Diogene despre teoria ideilor a lui Platon	386
274. Diogene despre o definiție a lui Platon	386
275. Diogene despre imposibilitatea mișcării	387

EDUCAȚIE ȘI ÎNVĂȚĂTURĂ

276. Un cântec înainte de moarte	387
277. Intrarea în școala lui Platon	388
278. Problema de la Delos	388
279. Cea mai grea pedeapsă	389

DESCOPERIRI ȘI INVENȚII

280. Inventarea vânătorii	389
281. Inventarea jocurilor de masă	390
282. Limba originară.	391
283. Thales înscrie un triunghi într-un cerc	392
284. Thales măsoară înălțimea piramidelor	392
285. Thales prezice o eclipsă	393
286. Teorema lui Pitagora	393
287. „Evrica!“	394

FERICIRE ȘI MULȚUMIRE

288. Originea nefericirii omenești	396
289. Stânca lui Tantal.	398
290. Sabia lui Damocles	399
291. Regele Midas	400
292. Bogăție și fericire	401
293. Apă și pâine	403
294. Aur versus smochine.	403

295. Neatins de suferință	404
296. Mutul fericit	405
297. Pyrrhos și Kineas	405
DESPRE BĂUTURĂ	
298. A treia cupă cu vin	407
DESPRE PURTAREA CA ANIMALELE	
299. Diferitele etape ale vieții	409
300. Diferitele feluri de oameni	409
301. Diferitele soiuri de femei	410
FABULELE ESOPICE	
302. Vulpea și cocorul	411
303. Câinele cu o bucată de carne	412
304. Corbul cu o bucată de carne	412
305. Regele maimuțelor	412
306. Maimuța cu strămoși iluștri	413
307. Strugurii acri	414
308. Furnica și cicada	415
309. Partea leului	415
310. Țestoasa se ia la întrecere cu iepurele	416
311. Leul și șoarecele	417
312. Câinele rotofei	417
313. Nevăstuica transformată	418
314. Gâsca cu ouă de aur	418
315. Țestoasa care își dorește să zboare	418
316. Regele broaștelor	419
317. Astronomul	419
318. Păstorul care strigă „Lupul!“	420
319. „Aici e Rhodos!“	420
320. Burta și picioarele	421
321. Stejarul și trestia	422
FABULE SCURTE	
322. Muntele în travaliu	422
323. Măgarul atent	423

8. NĂTĂRĂI ȘI SIBARIȚI

TIPURI TRADIȚIONALE DE NĂTĂRĂI

324.	Margites.	424
325.	Meletides.	425
326.	Koroibos.	425
327.	Morychos.	425
328.	Akko.	425
329.	Kymeenii neghiobi.	426
330.	Abderiții neghiobi.	427

ALȚI NĂTĂRĂI

331.	Căratul poverii.	428
332.	Cum se capătă mintea.	429
333.	Întâlnirea cu doctorul.	430
334.	Măgarul antrenat.	430
335.	Cărțile.	430
336.	Sclavul.	430
337.	O chemare a naturii.	431
338.	Gemenii.	431
339.	Înmormântarea.	431
340.	Mînea din fântână.	431
341.	Fiul educat.	432
342.	Călătorii.	432
343.	Tatăl recunoscător.	432
344.	Doi gemeni.	432
345.	Fugarii.	433
346.	Perna.	433

VORBE DE DUH

347.	Prea sănătos.	433
348.	Ce gust are?	434
349.	Rămâne în familie.	434
350.	Lucrul cel mai puternic.	434
351.	Soldații lui Cezar cântă.	435

DIVERSE	
352.	Nu sunt acasă 436
353.	Semnul de rău augur 437
354.	Judecătorul surd 438
355.	Scitul 438
356.	Ghicitorul la nimereală 439
357.	Lacomul și pizmașul 439
SIBARIȚII DELICAȚI	
358.	Somn neconfortabil 440
359.	Pretendentul 441
360.	Legea zgomotului 441
361.	Caznele muncii 442
362.	Excursii la țară 442
363.	Oalele de noapte 442
364.	Vin pe țevă 442
365.	Legea petrecerilor 443
366.	Caii dansatori 443
POVEȘTI GOGONATE	
367.	Ținutul cu susul în jos 443
368.	Vorbe înghețate 444
369.	Bărbați slabi 444
<i>Apendice 445</i>	
<i>Note asupra narațiunilor 457</i>	
<i>Glosar 499</i>	
<i>Bibliografie 505</i>	
<i>Surse antice 537</i>	
<i>Listă de povești universale 543</i>	
<i>Indice 549</i>	

ILUSTRĂȚII ȘI SCHEME

ILUSTRĂȚII

- Fig. 1. Psyche chinuită. Psyche („suflet“, dar și „fluture“) este înfățișată cu aripi de fluture, p.104.
- Fig. 2. Nunta lui Cupidon și Psyche, p.112.
- Fig. 3. Thamyris și Muzele, p. 121.
- Fig. 4. Narcis, p. 132.
- Fig. 5. Apollonios taumaturgul, p. 171.
- Fig. 6. Încercarea Crucii celei Adevărate, p. 191.
- Fig. 7. Menadă și satiri, p. 196.
- Fig. 8. Satir și menadă, p. 197.
- Fig. 9. Nereide și tritoni, p. 199.
- Fig. 10. Călăreț pe delfin, p. 215.
- Fig. 11. Copilul disputat, p. 241.
- Fig. 12. Fabulistul Esop, p. 247.
- Fig. 13. Zeul mării, Poseidon, p. 260.
- Fig. 14. Leandru înoată către Hero, care îl așteaptă în turn, p. 282.
- Fig. 15. Sculptor grec lucrând, p. 289.
- Fig. 16. Alergători greci pe distanțe scurte, p. 305.
- Fig. 17. Alergători greci de cursă lungă, p. 305.
- Fig. 18. Inscripție pe bolovanul ridicat de puternicul Eumastas. Fraza în formă de melc este scrisă în spirală pornind din centru: ΕΥΜΑΣΤΑΣ ΜΕΛΗΡΕΝΑΠΟΞΘΟΝΟΣ ΗΟΚΡΙΤΟΒΟΛΟ, p. 307.
- Fig. 19. Sală de clasă în Grecia antică, p. 310.
- Fig. 20. Boxeri greci, p. 312.
- Fig. 21. *Óstraka* (cioburi). Câteva poartă inscripția ΑΡΙΣΤΕΙΔΕΣ ΛΥΣΙΜΑΧΟ, „Aristide, (fiul) lui Lisimah“, p. 318.

- Fig. 22. Oratorul Demostene, p. 323.
Fig. 23. Constantin cel Mare și soția lui, Fausta, p. 348.
Fig. 24. Filozoful Aristotel, p. 378.
Fig. 25. Arhimede în baie, p. 395.
Fig. 26. Vulpea și cocorul, p. 411.
Fig. 27. Vulpea și strugurii, p. 414.
Fig. 28. Dionysos și Xanthias. Zeul merge pe jos, iar sclavul lui merge pe măgar și poartă povara, p. 428.

SCHEME

- Schema 1. Specii ale narațiunii populare antice, p. 57.
Schema 2. Distribuția numerică inegală a narațiunilor, p. 454.

PREFAȚĂ

Societatea grecească și cea romană se bazau pe tradiția orală, așa că aveau o paletă narativă mai bogată decât a noastră, atât în ce privește frecvența cu care se spuneau poveștile, cât și în ce privește numărul și diversitatea lor. Literatura antică abundă în relatări în care sunt prezentați oameni împărțășind și făcând schimb de povești. Grecii și romanii au cultivat toate speciile narațiunii orale pe care le cunoaștem azi, chiar și poveștile cu fantome și legendele urbane, ba mai mult: spuneau și tipuri de povești care în cea mai mare parte a lumii occidentale nu mai sunt transmise pe cale orală, cum sunt miturile și basmele, devenite pentru noi genuri livrești, păstrate acum în compilații publicate, nu ca narațiuni vii.

Majoritatea acestor povești se desfășoară nu în trecutul mitologic îndepărtat, ci în cursul istoriei, în așa-numita eră umană, astfel încât se apleacă nu asupra faptelor zeilor și eroilor, ci asupra întâmplărilor de care au parte oamenii din toate categoriile sociale – cărmuitori, negustori, înțelepți, clarvăzători, preoți, atleți, artiști, oameni de stat, soldați, țărani, hoți și așa mai departe. Printre ei se numără personalități care au jucat un rol crucial în cultura occidentală, ca legiuitorul Solon, fabulistul Esop, misticul Pitagora, filozoful Platon, dramaturgul Sofocle, atletul Milon, oratorul Cicero, matematicianul Arhimede, războinicul și strategul Alexandru cel Mare, omul de stat Cato, Cleopatra, regina Egiptului, împăratul roman Nero și profetul evreu Isus. Aceste povești alcătuiesc ceea ce am putea numi în chip foarte potrivit Cealaltă Mitologie. În lumea poveștilor antice se întâmplă ca animalele să grăiască, Diogene cinicul și Alexandru cel Mare să converseze, iar zeitățile să se amestece în treburile omenești când și cum doresc. Omul este în prim-plan, dar lumea în care evoluează cuprinde și zei și spirite ale naturii (satiri, centauri, nimfe),

ființe polimorfe (lamii, vârcolaci), ființe „moarte“ (fantome, strigoi) și altele. Aceste povești spuse de greci și de romani în viața lor de zi cu zi ne deschid o perspectivă unică asupra fantasmelor, neliniștilor, umorului, patimilor și valorilor anticilor, fie ei tineri sau bătrâni, femei sau bărbați, liberi sau sclavi. Ele ne arată la ce cugetau oamenii din vechime, ce frici aveau și ce îi făcea să se cutremure de râs.

Prezenta antologie oferă o selecție amplă de narațiuni tradiționale, acordând o atenție specială tipurilor mai puțin convenționale, cum sunt legendele, nouellele, anecdotele, glumele, fabulele, basmele și altele asemenea, multe dintre ele greu accesibile chiar și clasicistilor. Este cea mai cuprinzătoare compilație de povești populare antice de până acum, depășind ca amploare prima antologie de narațiuni grecești, publicată acum mai bine de un secol de August Hausrath și August Marx, *Griechische Märchen, Fabeln, Schwänke, und Novellen aus dem klassischen Altertum (Basme, fabule, snoave și povestiri din Antichitatea clasică)* (1913). Am ales să prezint aceste narațiuni atât pentru felul în care sintetizează viața și gândirea Antichității, cât și pentru pura plăcere pe care o oferă ca povești, ca forme de exprimare ale unei arte vechi și rafinate. În introducere, trec în revistă speciile narațiunii orale antice, lucru încă neîncercat până acum. (Firește, cititorii care nu au răbdare să citească *despre* povești pot trece direct la poveștile însele.) Toți cititorii sunt invitați să-și închipuie că sunt oaspeții Elenei, care, după cum spune Homer în a patra carte a *Odiseei*, toarnă *nepenthés*ⁱ, minunata iarbă de leac, în olurile cu vin, pune să se umple pocalele, izgonind orice jale, furie sau gând nefericit, și-i îndeamnă pe cei adunați să-și petreacă timpul în desfătare și depănarea poveștilor.

Pentru ajutorul sau inspirația oferite de-a lungul timpului, le mulțumesc lui Mario Andreassi, Robert Chavez, Lowell Edmunds, William Fortenbaugh, Ioannis Konstantakos, Moirei Marsh, lui Richard P. Martin, Adrienne Mayor, Antonio Stramaglia, Cecil Wooten și celor doi cărturari prea devreme stinși din viață, Jack Winkler și Josep Miquel Sobrer. Le datorez recunoștință mai presus de toate colegilor mei Gregory Schrempp și Henry Glassie și soției mele, Mary Beth Hannah-Hansen.

ⁱ Pentru a înlesni citirea cuvintelor grecești menționate de autor în carte, am marcat pe fiecare dintre ele accentul de pronunție. (Notele de subsol marcate cu cifre romane aparțin redactorului.)

ABREVIERI

- ATU Hans-Jörg Uther. *The Types of International Folktales: A Classification and Bibliography*. FFC 284–286. Helsinki: Academia Scientiarum Fennica, 2004.
- CAG *Commentaria in Aristotelem Graeca*. 23 vol. Berlin: G. Reimer, 1882–1909.
- CIL *Corpus Inscriptionum Latinarum*. Berlin-Brandenburgische Akademie der Wissenschaften. Berlin, 1867 ff.
- CJ *Classical Journal*
- CQ *Classical Quarterly*
- CR *Classical Review*
- DK Hermann Diels. *Die Fragmente der Vorsokratiker: Griechisch und Deutsch*. Ed. Walther Kranz. Ed. a 6-a. 3 vol. Berlin: Weidmann, 1951–1952.
- EM Kurt Ranke et al., ed., *Enzyklopädie des Märchens: Handwörterbuch zur historischen und vergleichenden Erzählforschung*. 15 vol. Berlin: Walter de Gruyter, 1977–2015.
- FFC *Folklore Fellows Communications*
- FGH Felix Jacoby, ed. *Die Fragmente der griechischen Historiker*. Berlin: Weidmann; Leiden: E. J. Brill, 1923–1958.
- Fr. Fragment
- GRBS *Greek, Roman & Byzantine Studies*
- HSCP *Harvard Studies in Classical Philology*
- Hsr August Hausrath, ed. *Corpus Fabularium Aesopicarum*. Ed. a 2-a. Ed. Herbert Hunger. Leipzig: B. G. Teubner, 1950–1970.
- IG *Inscriptiones Graecae*. Berlin-Brandenburgische Akademie der Wissenschaften. Berlin, 1873 ff.
- JAF *Journal of American Folklore*

- JHS *Journal of Hellenic Studies*
- ML Reidar Christiansen. *The Migratory Legends: A Proposed List of Types with a Systematic Catalogue of the Norwegian Variants*. FFC 175. Helsinki: Academia Scientiarum Fennica, 1958.
- Motif Stith Thompson. *A Motif-Index of Folk-Literature: A Classification of Narrative Elements in Folktales, Ballads, Myths, Fables, Mediaeval Romances, Exempla, Fabliaux, Jest-Books and Local Legends*. Ed. rev. 6 vol. Bloomington: Indiana University Press, 1955–1958.
- MW R. Merkelbach și M. L. West, ed. *Fragmenta Hesiodica*. Oxford: Clarendon Press, 1967.
- Perry Ben E. Perry. *Aesopica: A Series of Texts Relating to Aesop or Ascribed to Him or Closely Connected with the Literary Tradition That Bears His Name*. Urbana: University of Illinois Press, 1952.
- PG J.-P. Migne, ed. *Patrologia Graeca*. Paris, 1857–1858.
- PL J.-P. Migne, ed. *Patrologia Latina*. Paris, 1844–1845.
- PMG D. L. Page, ed. *Poetae Melici Graeci*. Oxford: Clarendon Press, 1962.
- P. Oxy. *The Oxyrhynchus Papyri*. Egypt Exploration Fund: Graeco-Roman Branch. London, 1898 ff.
- RhM *Rheinisches Museum für Philologie*
- scol. Scolie, scoliast
- SSR Gabriele Giannantoni, ed. și com. *Socratis et Socraticorum Reliquiae*. 4 vol. Napoli: Bibliopolis, 1990.
- TAPA *Transactions of the American Philological Association*
- Wehrli Fritz Wehrli. *Die Schule des Aristoteles*. Ed. a 2-a. 10 vol. Basel: B. Schwabe, 1967–1969.

CARTEA
POVEȘTIȚOR,
LEGENDELOR
ȘI MITURILOR
GRECO-
ROMANE

INTRODUCERE

Dați-mi un ban de aramă și veți auzi o poveste de aur!

— STRIGĂTUL POVESTITORULUI ITINERANT ROMAN¹

Încep cu trei exemple de narațiune.

Într-o zi fierbinte, Socrate și Phaidros, un tovarăș al său, căutau să scape de arșiță plimbându-se pe lângă pâraul răcoros Ilisos, în afara zidurilor Atenei. Împrejurimile i-au adus aminte lui Phaidros de o întâmplare din trecutul îndepărtat.

— Spune-mi, Socrate, a zis el, nu de prin părțile acestea se spune că ar fi răpit-o Boreas pe Oreithyia?

Se gândea la mitul conform căruia, pe când fiica regelui Atenei se juca pe malul apei, zeul Vântului de Miazănoapte o înhățase și o dusese cu sila în regatul lui cel rece.

— Da, așa se spune.

— Atunci aici s-a întâmplat?

— Nu, a răspuns Socrate, locul acela este mai departe în aval. Acolo se află un altar închinat lui Boreas.

Phaidros l-a întrebat dacă socotea că povestea este adevărată. Socrate a răspuns că, deși cărturarii ar fi putut să găsească o explicație rațională, el n-are de gând să-și irosească timpul cu astfel de speculații și se mulțumește să accepte tradiția ca atare (Platon, *Phaidros* 229a–230b; cf. Finkelberg 2014).

Cu altă ocazie, mai mulți oameni călătoreau și petreceau împreună pe o corabie. Unul dintre ei, Eumolpus, a făcut o observație

1. Plinius cel Tânăr, *Scrisori* 2.20.1: *Assem para et accipe auream fabulam.* (Notele de subsol marcate cu cifre arabe aparțin autorului.)

despre nestatornicia femeilor, adăugând că se gândea nu la cele din vechile tragedii și legende, ci la o femeie din zilele lor. Când toți ceilalți și-au plecat urechea la el, le-a povestit despre o matroană din Efes, vestită pentru credința pe care i-o purta soțului. Când bărbatul i-a murit, l-a însoțit în criptă, întru totul hotărâtă să-l urmeze în moarte. Un soldat pus de pază în apropiere, observând că înăuntru ardea lumină, i s-a alăturat văduvei în încăperea subpământeană. Încetul cu încetul, matroana a fost fermecată de alinarea pe care i-o dădea tovarășia soldatului și, în cele din urmă, cei doi s-au culcat împreună în cavou. Când Eumolpus și-a încheiat povestea, marinarii au râs, o femeie a roșit, iar un bărbat încornorat a mormăit (Petronius, *Satyricon* 109–113).

Într-o lucrare despre arta conversației, Plutarh recomandă ca întrebările puse de cei veniți la banchete să fie clare, ușoare și despre subiecte comune, astfel încât să nu-i excludă pe oaspeții mai puțin intelectuali. Cei care propun spre discuție teme complexe nu se potrivesc cu petrecerile cum nu se potriveau vulpea și cocorul lui Esop. Odată, o vulpe a chemat un cocor la cină, explică Plutarh, și l-a ospătat cu ciorbă, turnând-o pe o piatră netedă. Cocorul s-a făcut de râs încercând să ciugulească ciorba cu ciocul. Dar apoi a invitat-o el pe vulpe la cină și a adus mâncarea într-un ulcior cu gâtul îngust. Cocorul și-a strecurat cu ușurință ciocul în el, dar vulpii nu i-a încăput botul. În același fel, conchide Plutarh, ori de câte ori filozofii se cufundă în subiecte subtile la un banchet, se fac nesuferiți pentru mare parte din oaspeți, care nu-i pot urmări și, prin urmare, se refugiază în cântări, povești netoate sau discuții despre afaceri, iar petrecerea se destramă (Plutarh, *Conversații de la banchete* 1.5 – *Moralia* 614d–615a).

Relatările despre zeul vântului și prințesă, despre văduvă și soldat și despre vulpe și cocor sunt povestiri tradiționale (sau, în cazul lui Boreas, o aluzie la o astfel de poveste), dar narațiunile în sine, împrejurările istorisirii lor și intenția naratorilor se aseamănă prea puțin.

Mitul lui Boreas și al Oreithyiei făcea parte din tradiția ateniană transmisă din generație în generație, probabil cunoscută oricărui locuitor al cetății, așa că Socrate și Phaidros îl puteau discuta fără să